

คำเรียกสีในภาษาบิซู

Color Terms in Bisu Language

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาคำเรียกสีในภาษาบิซู โดยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาซึ่งเป็นคนบิซูจำนวน 6 คน เพศชาย 4 คน และเพศหญิง 2 คน เพื่อศึกษาคำเรียกสีพื้นฐาน คำเรียกสีไม่พื้นฐาน และวิธีการสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในภาษาบิซู ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกสีพื้นฐานในภาษาบิซูมีจำนวน 6 สี คือ สีขาวดำ แดง เขียว เหลือง เทา ส่วนคำเรียกสีไม่พื้นฐานมีจำนวน 5 สี คือ น้ำเงิน ม่วง น้ำตาล ชมพู และส้ม โดยคำเรียกสีไม่พื้นฐานมีวิธีการสร้างคำ 3 วิธี ได้แก่ คำเรียกสีพื้นฐานประสมกับคำบอกความเข้มสว่างของสี คำเรียกสีพื้นฐานประสมกับคำเรียกสีพื้นฐาน และคำเรียกวัตถุสิ่งของมาใช้เป็นคำเรียกสี

คำสำคัญ คำเรียกสี และภาษาบิซู

Abstract

This article focuses on color terms in the Bisu language. The data was collected through an interview of six Bisu informants; 4 males and 2 females. The aim of the interview was to study the basic color terms, non-basic color terms and word structure of non-basic color terms in Bisu. The findings revealed that there were six basic color terms in Bisu: white, black, red, green, yellow, and grey; whereas blue, purple, brown, pink, orange are five non-basic color terms. Three word formation methods of non-basic color terms include: compounding of the basic color terms and words that indicate the degree of darkness and brightness; compounding of the basic color terms and the basic color terms; and using words that identify objects and things.

Keywords Color terms, Bisu language

ความนำ

นำแปลกไม่น้อยที่มนุษย์ซึ่งพูดภาษาต่างๆ กันมีการจำแนกประเภทสี (Color categorization) ออกเป็นจำนวนไม่เท่ากัน และในแต่ละภาษามีการสร้างคำเรียกสี (Color terminology) จำนวนไม่เท่ากัน และมีวิธีการเรียกสีในแบบต่างๆ กันด้วย

คำเรียกสีพื้นฐานในภาษาไทย มีอยู่ 12 คำ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2538: 108) และพระณรงค์กรรณ พุ่มอรัญ (2550: 95) ส่วนภาษาฮานูมีอยู่ 4 คำ อันที่จริงในภาษาไทยนอกจากจะมีคำเรียกสีพื้นฐานแล้ว ยังมีคำเรียกสีไม่พื้นฐาน ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกสีเฉพาะเจาะจงลงไปอีก เช่น สีแดงเข้ม สีแดงอ่อน สีแดงส้ม สีเลือดหมู เป็นต้น ส่วนในภาษาฮานูก็มีคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่ใช้เรียกเฉพาะเจาะจงลงไปอีกเช่นกัน เช่น madapuq “สีขี้เถ้า” bula:wan “สีทอง” madilaw “สีขมิ้น” และ mabirubiru “สีดำๆ” ซึ่งคอนคลิน (Conklin. 1964: 191) เรียกว่า เป็นสีในระดับ 2 (Level II) คำเรียกสีที่ใช้เฉพาะเจาะจงเหล่านี้ จะเรียกว่า คำเรียกสีไม่พื้นฐาน (เรียกตาม อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2538) เพราะสามารถที่จะจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของสีพื้นฐานสีใดสีหนึ่งได้ เช่น สีเลือดหมู จัดอยู่ในสีแดง สีเปลือกมังคุดจัดอยู่ในสีม่วง สีเขียวอ่อน สีตองอ่อนจัดอยู่ในสีเขียว เป็นต้น

การที่จะจัดคำเรียกสีใดๆ เป็นคำเรียกสีพื้นฐานหรือไม่พื้นฐานนั้น มีผู้เสนอเกณฑ์ในการศึกษาไว้ คือ เบอร์ลิน และเคย์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2538 : 4 – 6; อ้างอิงจาก Berlin; & Kay. 1969) ได้ให้เกณฑ์ในการพิจารณาว่าคำใดเป็นคำเรียกสีพื้นฐานหรือไม่ดังนี้

1. จะต้องเป็นศัพท์เดี่ยว (Monolexemic) หมายความว่า เป็นคำซึ่งความหมายของคำนั้นไม่สามารถทำนายได้จากส่วนหนึ่งส่วนใดของคำ เช่น คำว่า red “แดง” และ green “เขียว” ในภาษาอังกฤษ เป็นคำเรียกสีพื้นฐานแต่ redish “ออกแดง” กับ greenish “ออกเขียว” ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน
2. ความหมายของคำเรียกสีนั้นจะต้องไม่ซ้อนหรือร่วมความหมายของอีกคำหนึ่ง เช่น dark green “เขียวเข้ม” ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เพราะความหมายซ้อนกับ green “เขียว” และ crimson “สีเลือดหมู” ก็ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เพราะเป็นเจดสีชนิดหนึ่งของ red “แดง”
3. จะต้องไม่ใช่คำที่ใช้แคบๆ เพื่อเรียกวัตถุบางประเภทเท่านั้น เช่น คำว่า blonde “บลอนด์” ในภาษาอังกฤษไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เพราะใช้กับผมและเฟอร์นิเจอร์เท่านั้น
4. จะต้องเป็นคำที่ฝังใจ (Psychologically salient) กล่าวคือ มักจะเป็นคำที่ผู้พูดพูดถึงก่อน ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในผู้บอกภาษาแต่ละคน และปรากฏในภาษาบุคคล (Ideolect) เจ้าของภาษานั้นๆ ทุกคน คำว่า mauve “ม่วงสด” ในภาษาอังกฤษไม่ถือว่าเป็นคำเรียกสีพื้นฐานเพราะเกณฑ์นี้

5. คำใดที่น่าสงสัยว่าจะเป็นคำพื้นฐานหรือไม่ให้ดูการปรากฏทางไวยากรณ์ ถ้าเหมือนกับคำเรียกสีพื้นฐานอื่นๆ ให้ถือว่าเป็นคำพื้นฐานด้วย เช่น คำเรียกสีพื้นฐานในภาษาอังกฤษมักปรากฏกับ -ish ได้ ดังนั้น เมื่อเราพบคำเรียกสี เช่น redish เราถือว่าเป็นคำเรียกสีพื้นฐานแต่ crimson ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เพราะไม่มี crimsonish

6. คำเรียกสีที่ใช้ชื่อของวัตถุหรือสิ่งของ (อื่น) ไม่ใช่คำเรียกสีพื้นฐาน เช่น (สี) ม่าเหมียว(สี) อีจู้ (สี) น้ำผึ้ง ในภาษาไทย : ผู้เขียน)

7. คำยืมใหม่ๆ จากภาษาอื่นไม่น่าจะนับว่าเป็นคำเรียกสีพื้นฐาน

เบอร์ลินและเคย์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538: 6-7; อ้างอิงจาก Berlin; & Key, 1969) ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลคำเรียกสีพื้นฐานตามเกณฑ์ที่ให้นี้ จากภาษาจำนวนกว่าร้อยภาษาทั่วโลก และพบว่าภาษาบางภาษาอาจมีคำเรียกสีพื้นฐานตั้งแต่ 2 คำ จนถึงภาษาที่มีคำเรียกสีพื้นฐาน 11 คำ ข้อค้นพบนี้ทำให้สรุปว่า คำเรียกสีพื้นฐานที่เป็นสากลน่าจะมีจำนวนอยู่อย่างมาก 11 คำ ใช้เรียกประเภทสี ซึ่งเทียบกับภาษาอังกฤษได้ คือ white “ขาว” black “ดำ” red “แดง” green “เขียว” yellow “เหลือง” blue “น้ำเงิน” pink “ชมพู” brown “น้ำตาล” purple “ม่วง” orange “แสด” และ grey “เทา”

วิวัฒนาการของคำเรียกสีพื้นฐาน

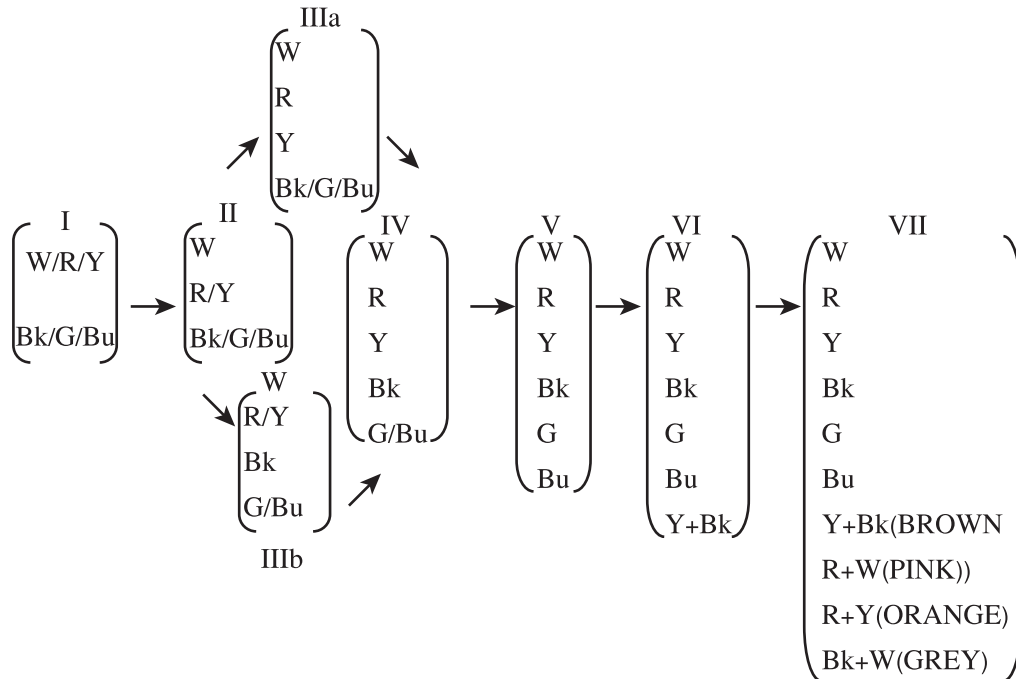
เบอร์ลินและเคย์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538: 7-8; อ้างอิงจาก Berlin & Key, 1969) ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคำเรียกสีพื้นฐานเป็นครั้งแรกว่า คำเรียกสีพื้นฐาน มีระยะเวลาในการเกิดลำดับต่อเนื่องกันและลำดับการเกิดของคำเรียกสีพื้นฐานมีลักษณะเป็นสากล

ต่อมาเมื่อได้ศึกษาข้อมูลจากภาษาต่างๆ มากขึ้นเคยได้เปลี่ยนแปลงสมมติฐานเดิมไปเล็กน้อย ในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะสมมติฐานของลำดับการเกิดคำเรียกสีพื้นฐานที่เขาเสนอล่าสุดโดยสรุป ดังแผนภูมิที่ 1

จากแผนภูมิ อธิบายได้ว่า (อักษรย่อ W = White, Bk = Black, R = Red, Y = Yellow, G = Green, Bu = Blue และคำที่อยู่ในเครื่องหมายอัฒประกาศ “.....” เป็นคำสมมติ)

ลำดับที่ 1 ทุกๆ ภาษามีคำเรียกสี “white” ซึ่งหมายถึง สีอ่อน-ร้อน (light-warm) ได้แก่ สี W R และ Y และคำ “black” หมายถึงสีเข้ม-เย็น (dark-cool) ได้แก่ สี Bk, G, Bu และสีเข้มอื่นๆ

ลำดับที่ 2 มีคำเรียกสี “RED” หมายถึง สีร้อน (warm) ได้แก่ สี R และสี Y ซึ่งแยกออกจากสี “WHITE” เดิม

แผนภูมิที่ 1 แสดงสมมติฐานของลำดับการเกิดคำเรียกสีพื้นฐานที่เสนอโดยเคย์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538: 8, 18; อ้างอิงจาก Kay, 1975; Kay; & McDaniel. 1978)

ลำดับที่ 3 เป็นไปได้ว่า ลำดับ IIIa เกิดคำว่า “YELLOW” ซึ่งหมายถึง สี Y โดยแยกออกจากสี “RED” เดิม หรือไม่เช่นนั้นก็อาจเป็นลำดับ IIIb เกิดคำว่า “GRUE” ซึ่งหมายถึง สีเย็น (cool) ได้แก่ สี G และ Bu โดยแยกออกจากสี “BLACK” เดิม อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่ง

ลำดับที่ 4 เกิดคำเรียกสีทั้ง “YELLOW” และ “GRUE”

ลำดับที่ 5 เกิดคำเรียกสี “GREEN” หมายถึง สี G และ “BLUE” หมายถึง สี Bu คำใดคำหนึ่ง แยกออกจาก “GRUE” หมายความว่า หาก “GREEN” แยกออกไป คำว่า “GRUE” เดิมก็จะหมายถึง สี Bu หาก “BLUE” แยกออกไป คำว่า “GRUE” ก็จะหมายถึง สี G

ลำดับที่ 6 เกิดคำเรียกสี “BROWN” หมายถึง สี Y+Bk

ลำดับที่ 7 เกิดคำเรียกสี “PURPLE” หมายถึง สี R+Bu “PINK” หมายถึง สี R+W “ORANGE” หมายถึง สี R+Y และ “GRAY” หมายถึง สี Bk+W ทั้งนี้คำเรียกสีกลุ่มนี้อาจเกิดสลับตำแหน่งกันได้

เบอร์ลินและเคย์ (Leech. 1981: 234; อ้างอิงจาก Berlin; & Key. 1969) ได้แสดงตัวอย่างภาษาที่มีวิวัฒนาการของจำนวนคำเรียกสีพื้นฐานแตกต่างกันไว้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างภาษาที่มีจำนวนคำเรียกสีพื้นฐานต่างกัน (ดัดแปลงจาก Leech, 1981 : 234)

จำนวนคำ	คำเรียกสีพื้นฐานที่มี	ตัวอย่างภาษา
2(ลำดับ I)	“white”, “black”	Jale’ (ภาษาของชนเผ่าบนที่สูงในเกาะนิวกินี)
3(ลำดับ II)	“white”, “black”, “red”	Tiv (ชนเผ่าในไนจีเรีย)
4(ลำดับ III)	“white”, “black”, “red”, “grue”	Hanunoo(ชาวเผ่าบนเกาะมินโดโรในฟิลิปปินส์)
4(ลำดับ III)	“white”, “black”, “red”, “yellow”	Ibo (ชนเผ่าในไนจีเรีย)
5(ลำดับ IV)	“white”, “black”, “red”, “grue”, “yellow”	Tzeltel (ชนเผ่าในเม็กซิโก)
6(ลำดับ V)	“white”, “black”, “red”, “green”, “yellow”, “blue”	Plains Tamil (ชาวทมิฬในอินเดีย)
7(ลำดับ VI)	“white”, “black”, “red”, “green”, “yellow”, “blue”, “brown”	Nez Perce (อินเดียแดงในตอนเหนือของอเมริกา)
8, 9, 10 หรือ	“white”, “black”, “red”, “green”,	English (อังกฤษ)
11(ลำดับ VII)	“yellow”, “blue”, “brown” and/or “pink” and/or “orange” and/or “gray”	

เบอร์ลินและเคย์ยังให้ข้อสังเกตด้วยว่า ภาษาที่มีวิวัฒนาการของคำเรียกสีพื้นฐานในลำดับต้นๆ เช่น I,II, และ III มักจะเป็นภาษาของกลุ่มชนที่มีเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เช่น สังคมของเผ่าฮานูนู ขณะที่ภาษาที่มีวิวัฒนาการของคำเรียกสีพื้นฐานจนถึงลำดับที่ VII มักจะเป็นภาษาของกลุ่มชนที่เป็นสังคมที่มีเทคโนโลยีซับซ้อน เช่น สังคมอังกฤษ (Hickerson. 1980: 124; อ้างอิงจาก Berlin; & Key. 1969)

ชนเผ่าที่มีเทคโนโลยีแบบเรียบง่าย และมีคำเรียกสีพื้นฐานน้อย เช่น ชาวฮานูนู ในประเทศฟิลิปปินส์นี้ จะตั้งบ้านเรือนกึ่งถาวรอยู่ตามไหล่เขา ใกล้กับลำน้ำ บ้านทำจากไม้และไม้ไผ่ หลังคามุงจาก แต่เดิมดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์เพียงอย่างเดียว โดยมีเครื่องมือคือ ลูกดอกอาบยาพิษ หอก กบดัก การสูมไฟ หรือใช้สุนัขช่วยล่า แต่ปัจจุบันรู้จักการปลูกพืชกินและขายให้คนพื้นราบได้ ผู้ชายรู้จักสานตะกร้า ตีมีด ผู้หญิงรู้จักปลูกฝ้าย ปั่น และทอผ้าได้แล้ว (Encyclopedia of World Cultures. Vol III. 1991: 90-91)

อเนิงบิซูหรือปี้สู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า จากการค้นคว้าของมาติซอพฟ์ (มาติซอพฟ์. 2552: ออนไลน์) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน พบว่าคำว่า “บิซู” เป็นคำโบราณที่มีอายุถึง 3,000 กว่าปีมาแล้ว จากหลักฐานที่ได้จากพงศาวดารจีน ปี พ.ศ.2344 พอบอกได้ว่าคนบิซูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนใต้ คือ แถวลิบสองปันนาในปัจจุบัน ในประเทศไทยพบชาวบิซูอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงราย ใน 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง และอำเภอแม่ลาว มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 900 กว่าคน ถิ่นที่มีคนบิซูอาศัยอยู่หนาแน่นคือที่บ้านปุยคำ ต.ป่าอ้อ

ดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงรายประมาณ 500 กว่าคน และบ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ประมาณ 400 กว่าคน คนทั่วไปเรียกคนปืซูว่า ลัวะหรือลวะ ส่วนทางราชการจะเรียกว่า “ลัวะ”(โครงการวิจัย “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” สืบค้นเมื่อ 24 ตค.2555 เข้าถึงโดย <http://www.langrevival.mahidol.ac.th/Research/website/bs.html>)

ข้อสังเกตของเบอร์ลินและเคย์เกี่ยวกับภาษาที่มีวิวัฒนาการของคำเรียกสีพื้นฐานจนถึงลำดับที่ VII มักจะเป็นภาษาของกลุ่มชนที่เป็นสังคมซึ่งมีเทคโนโลยีซับซ้อนจุดประกายให้ผู้เขียนสนใจศึกษาคำเรียกสีในภาษาปืซู เนื่องจากชาติพันธุ์ปืซูในปัจจุบันมีแบบแผนการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมหลายประการที่แปรเปลี่ยนจากเดิมอย่างมากคืออาศัยอยู่ปะปนใกล้ชิดชุมชนเมืองมากขึ้น จึงมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับคนไทย และ/หรือชาติพันธุ์อื่นมากขึ้นด้วยเหตุนี้พวกเขาอาจมีโอกาสได้รับเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ ด้วย การปรับตัวดังกล่าวให้สอดคล้องต่อแนวโน้มโลกาภิวัตน์แบบชุมชนเมืองจึงมีนัยสำคัญต่อการรับรู้โลกทัศน์ใหม่ๆ ทำให้คำเรียกสีในภาษาปืซูแปรเปลี่ยนด้วยเช่นกัน

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้เขียนศึกษาคำเรียกสีของภาษาปืซู โดยมีขั้นตอนและวิธีการการเก็บข้อมูลโดยใช้แผ่นสี หนึ่งผู้เขียนทำตามแบบของเคย์ และคณะ (Kay; et al. 2009: 15–16) ธนานันท์ ตรงดี (2541: 205)และณรงค์ภรณ์ รอดทรัพย์ (2555: 83)

1. การเตรียมอุปกรณ์ มีลำดับ ดังนี้

1.1 นำแผ่นชาร์ตสีที่พิมพ์จำหน่ายโดยบริษัทสยามแกรฟฟิกเอเยนซี จำกัด ซึ่งรวมสีเอาไว้ถึง 220 สีมีทั้งสีเดี่ยวและสีผสม ทั้งสีแก่และสีอ่อน มาตัดออกเป็นแผ่นๆ ซึ่งแต่ละสีจะมีขนาดประมาณ 0.8" × 1" ได้ 220 แผ่น

1.2 นำแผ่นสีแต่ละแผ่นติดลงบนกระดาษแข็งสีขาว ขนาดประมาณ 1.5" × 2" เพื่อความคงทนและสะดวกในการใช้ และเลือกพื้นสีขาวเพราะจะแสดงความตัดกันของสีแต่ละแผ่นกับพื้นสีขาวอย่างชัดเจน

1.3 นำแผ่นสีทั้งหมดมาวางเรียงบนกระดาษชาร์ตสีขาวแผ่นใหญ่ พยายามวางเรียงคละสลับกันและมีให้สีที่คล้ายคลึงกันมาอยู่ใกล้ชิดกัน พบว่ามีแผ่นสีที่ซ้ำกันอยู่ 3 แผ่น จึงได้คัดออกและยังขาดสีขาว จึงได้ทำเพิ่มขึ้น รวมแล้วมีแผ่นสี 218 แผ่น

1.4 ลงแผ่นเลขที่ด้านหลังของแผ่นสีแต่ละแผ่นที่ได้สลับกันแล้วตั้งแต่หมายเลข 1-218 จัดลงกล่องเล็กๆ เรียงลำดับตามหมายเลข

2. การเก็บข้อมูล มีลำดับดังนี้

2.1 เริ่มเก็บข้อมูลโดยผู้เขียนพยายามสนทนากับผู้บอกภาษาเกี่ยวกับเรื่องสีก่อน ด้วยการชี้ไปยังสิ่งของต่างๆ ที่อยู่ใกล้ๆ โดยใช้ภาษาไทยกลางและคำเมืองเป็นสื่อ ทำให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นว่า ภาษานี้น่าจะมีคำเรียกสีพื้นฐานและไม่พื้นฐานหรือไม่ หลังจากนั้นจึงได้บอกวัตถุประสงค์และวิธีปฏิบัติในการเก็บข้อมูลให้ผู้บอกภาษาทราบ

2.2 หยิบแผ่นสีออกมาทีละแผ่น โดยขานหมายเลขก่อน แล้วให้ผู้บอกภาษาดูและตอบโดยออกเสียง 2 ครั้ง ไปจนครบทุกแผ่น โดยได้บันทึกเสียงและจดสัทอักษรคำเรียกสีทุกครั้งที่พบว่ามีความหมายคำใหม่เกิดขึ้น

2.3 ตรวจสอบจำนวนคำเรียกสีที่บันทึกไว้แล้ว

2.4 นำแผ่นสีทั้งหมดมาคละกันบนแผ่นกระดาษชาร์ตสีขาวแผ่นใหญ่อีกครั้งหนึ่งแล้วให้ผู้บอกภาษาแยกแผ่นสีออกเป็นกลุ่มๆ ว่าควรจะให้สีใดอยู่กับสีใด

2.5 ในการเก็บข้อมูลนี้จะต้องกระทำในขณะที่มีแสงแดดพอเหมาะ หากท้องฟ้ามีเมฆครึ้ม ผู้เขียนก็จะหยุดเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้บอกภาษามองสีผิดเพี้ยนไป

คำเรียกสีในภาษาบิซู

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านดอยชมภู หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ปรากฏคำเรียกสีในภาษาบิซู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำเรียกสีพื้นฐานในภาษาบิซู

การศึกษาคำเรียกสีพื้นฐานของเคย์ และคณะ (Kay; et al. 2009: 41) ปรากฏคำเรียกสีพื้นฐานทั้งหมด 11 สี ได้แก่ สีขาว ดำ แดง เขียว เหลือง น้ำเงิน น้ำตาล ม่วง ชมพู ส้ม และเทา เมื่อวิเคราะห์โดยใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าว ผู้เขียนพบคำเรียกสีพื้นฐานในภาษาบิซู มีจำนวน 6 สี ดังนี้

- 1) /ʔàŋ pɔn/ สีขาว ผู้บอกภาษาใช้เรียกสีขาวและสีครีม (สีไข่ไก่เกือบขาว)
- 2) /ʔàŋ plan/ สีดำ ผู้บอกภาษาใช้เรียกสีดำ สีเข้มเกือบดำ อาทิ สีน้ำเงินดำ สีเขียวคล้ำเกือบดำ สีน้ำตาลเกือบดำ รวมทั้งสีเทาเข้มเกือบดำ
- 3) /ʔàŋ nɛ/ สีแดง ผู้บอกภาษาใช้เรียกสีแดง สีแดงสด สีแดงเลือดนก สีชมพูเข้ม รวมทั้งสีส้มเข้ม
- 4) /ʔàŋ kʰew/~ /ʔàŋ kʰiew/ สีเขียว ผู้บอกภาษาใช้เรียกสีเขียว สีเขียวเข้ม รวมทั้งสีเขียวแก่
- 5) /ʔàŋ ʃi/ สีเหลือง ผู้บอกภาษาใช้เรียกสีเหลืองแก่ และสีเหลืองปานกลาง
- 6) /ʔàŋ pʰi/ ใช้เรียกสีเทาแบบสีขาวปนดำ สีทึม หรือสีใดที่ไม่สด อนึ่งคำนี้เนื่องจากหมายถึงคำเรียกสีเทาดังกล่าวแล้ว ยังเป็นคำขยายคำเรียกสีได้ด้วย มีความหมายว่า “หม่น”

คำเรียกสีไม่พื้นฐานในภาษาบิซู

สีน้ำเงิน น้ำตาล ม่วง ชมพู และส้ม นั้น ผู้เขียนจัดเป็นคำเรียกสีไม่พื้นฐาน ตามแนวคิดของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2538 : 171) ดังนี้

1) สีน้ำเงิน ภาษาบิซูเรียกว่า /ʔàŋ pʰlu/ ใช้เรียกสีน้ำเงินเข้มเกือบม่วง ส่วนสีฟ้า ฟ้าอ่อน น้ำเงิน และน้ำเงินเข้ม ผู้บอกภาษาหลักและผู้บอกภาษารองจะใช้คำเรียกสีเขียวเรียกแทน /ʔàŋ kʰiew/ มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่ผู้บอกภาษาหลักเรียกว่า /nám ŋən si/ ซึ่งน่าจะเป็นคำยืมจากภาษาคำเมือง

2) สีน้ำตาล สีนี้ภาษาบิซูเรียกว่า /ne do/~ne doʔlo/ ใช้เรียกสีชมพูเข้ม แดงอ่อน น้ำตาลอ่อน น้ำตาล และน้ำตาลเข้ม มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่ผู้บอกภาษาหลักเรียกว่า /ka ki/ “กากี” ซึ่งน่าจะเป็นคำยืมจากภาษาอังกฤษ (khaki color) นอกจากนี้ยังปรากฏคำเรียกสี /nám tan si/ ซึ่งน่าจะเป็นคำยืมจากภาษาคำเมืองเช่นเดียวกับสีน้ำเงิน

3) สีม่วง มีคำเรียกเฉดสีม่วง 2 คำคือ /mɔŋ mɔŋsi/ ใช้เรียกสีม่วง ม่วงอ่อน ขณะที่ /ʔàŋpaŋ/~pʰàkpaŋ si/ ใช้เรียกสีม่วงเข้มแบบสีเปลือกมังคุด สีกะปิ รวมถึงสีมาเหมียว (ม่วงเข้มเกือบดำ) คำนี้ผู้บอกภาษาใช้เรียกตามสีของดอกผักชนิดหนึ่งในภาษาไทยคือ ผักปลัง

4) สีส้ม ผู้บอกภาษาหลักเรียกว่า /ʔàŋ tʃen tʃaw/ คำนี้ใช้เรียก “ส้ม” (ผลไม้) ด้วย กล่าวคือเป็นคำซึ่งใช้เรียกสีแบบผลส้ม จะเป็นสีเหลืองเจือแดง สีส้ม หรือสีแดงอ่อนก็ได้ และเนื่องจากคำนี้ไม่มีคำซึ่งเป็นตัวแทนของสีโดยเฉพาะ เป็นคำที่ใช้เรียกสรรพสิ่งได้ จึงจัดเป็นคำเรียกสีไม่พื้นฐาน

ส่วนสีชมพูนั้น ไม่มีคำเรียกสีโดยเฉพาะในภาษาบิซู ทั้งผู้บอกภาษาหลักและภาษาบิซูรอง ต่างเรียกว่า /ne do/ หรือ /ne doʔlo/ เพื่อเรียกเฉดสีชมพูทั้งสีบานเย็น สีปูนแห้ง และสีชมพูเข้ม (shocking pink)

วิธีการสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในภาษาบิซู

จากการสอบถามคำเรียกสีทั้ง 220 สี จากผู้บอกภาษาพบว่า มีการสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐาน 3 วิธี ดังนี้

1) การนำคำเรียกสีพื้นฐานประกอบกับคำขยายซึ่งบอกความเข้มสว่างของสี ได้แก่ /do/ หรือ /doʔlo/ หรือ /ʔo/ “อ่อน” /pʰi/ “หม่น” /plə/ “จืด/จาง” และ /wiŋ/ ~ /wəŋ/ “มืด” เติมหน้าหรือหลังคำเรียกสีพื้นฐาน อาทิ

/ʔàŋ neʔàŋ wiŋ/ หมายถึง สีแดงมืด (ที่จริงคือสีชมพูเข้มเกือบแดง)

/pon plə/ หมายถึง สีขาวจาง (ที่จริงคือสีเทาอ่อนเกือบขาว)

/pʰi pon/ หมายถึง สีขาวหม่น (ที่จริงคือสีปูนแห้ง)

/fɪ pʰi/ หมายถึง สีเหลืองหม่น

/kʰiew dɔʔɔ/ หมายถึง สีเขียวอ่อน (ที่จริงคือสีคราม)

/nɛ dɔ/ หมายถึง สีแดงอ่อน (ที่จริงคือสีชมพูเข้ม-shocking pink)

2) การนำคำเรียกสีพื้นฐานประกอบกัน พบเพียงคำเดียวคือ /fɪ nɛ/ หมายถึง สีเหลืองแดง (ที่จริงคือสีเนื้อ)

3) การนำคำเรียกชื่อพืช วัตถุ มาสร้างเป็นคำเรียกสี อาทิ

/pʰəkpaŋ si/ หมายถึง สีผักปลัง (สีม่วงอ่อน)

/mɔŋ mɔŋsi/ หมายถึง สีมะม่วง (สีม่วงอ่อนอย่างลึกกะปิ สีดอกผักตบชวา หรือสีดอกตะแบก)

/pʰusi/ หมายถึง สีธงชาติ (ผู้ออกภาษาใช้ความเปรียบเชิงอุปลักษณ์เพื่อหมายถึง สีน้ำเงิน)

จากการสร้างคำเรียกสีทั้ง 3 วิธีข้างต้น สรุปได้ว่า คำบอกความเข้มสว่างของสี สามารถใช้ขยายได้เฉพาะคำเรียกสีพื้นฐานเท่านั้น อนึ่งแม้คำเรียกสีไม่พื้นฐานในภาษาบิซูส่วนใหญ่เป็นคำเรียกสีพื้นฐานประกอบกับคำบอกความเข้มสว่างของสี ทว่ายังมีคำเรียกสีไม่พื้นฐานจำนวนหนึ่งเกิดจากการนำสรรพหลังรอบตัวซึ่งสามารถมองเห็น และเป็นสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวเจ้าของภาษาเพื่อได้มาสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานเหล่านั้น

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาคำเรียกสีในภาษาบิซู ที่บ้านดอยชมภู หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแพร์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างอายุมีผลต่อการเรียกชื่อสีแตกต่างกันกล่าวคือ ผู้ออกภาษารุ่นที่ 1 ทั้งเพศชายและเพศหญิงผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป รู้จักคำเรียกสีที่เป็นสีธรรมชาติ ได้ดีกว่าวัยอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ออกภาษารุ่นที่ 3 เป็นต้นไป คือวัยรุ่นลงมาจนถึงวัยเด็กซึ่งส่วนมากเกือบไม่รู้ภาษาบิซูแล้ว การใช้คำเรียกสีดังกล่าวอาจเนื่องมาจากในสมัยก่อนปรากฏสีในธรรมชาติเพียงไม่กี่สี แตกต่างจากปัจจุบันซึ่งปรากฏสีใหม่ๆ หลากหลาย ผู้ออกภาษาหลักซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจึงเรียกสีใหม่ๆ ตามการรับรู้เดิมแห่งตน โดยอาศัยการเทียบเคียงกับสีในธรรมชาติที่ตนเคยพบเห็นมา อนึ่งการรับรู้สี ตลอดจนการเรียกชื่อสีของแต่ละบุคคลซึ่งเรียกแตกต่างกันแม้ว่าสีนั้นเป็นสีเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบุคคลมีประสบการณ์และการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวแตกต่างกัน การใช้คำเรียกสีจึงเป็นภาพสะท้อนทัศนคติ โลกทัศน์ของบุคคลนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- มาติชอฟต์, เจมส์ เอ. (2552). **แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวบิซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย**. เชียงใหม่: [ม.ป.พ.]. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2555, จาก <http://www.langrevival.mahidol.ac.th/Research/website/bs.html>).
- ณรงค์กรณ พุ่มอรัญ, พระ. (2550). คำเรียกสีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. **มฉก.วิชาการ**. 10(20): 93-105.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2555). คำเรียกสีในภาษาม้งขาว. **มฉก.วิชาการ**. 16(31): 77-88.
- ธนานันท์ ตรงดี. 2541. คำเรียกสีของเงาะป่า (ซาไก). **สงขลานครินทร์ ฌบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 4(2): 197-211.
- อมราประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2538). **คำเรียกสีและการรับรู้ของชาวจ้วงและชาวไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Berlin, Brent; & Kay Paul. (1969). **Basic Color Terms: Their Universality and Evolution**. Berkeley: University of California Press.
- Conklin, Harold C. (1964). Hanunoo Color Categories. in **Language in Culture and Society**. Edited by Dell Hymes. pp 189-192. New York: Harper & Row.
- David Day, Gillian Ruth. (2009). **The Doi Chom Phu Bisu Noun Phrase**. M.A. (Linguistics). Payap: Payap University.
- Encyclopedia of World Culture**. Volume 3. (1991). New York: G.K. Hall Company.
- Hickerson, Nancy Parrott. (1980). **Linguistic Anthropology**. New York: Rinehart and Winston Inc.
- Kay, Paul. (1975). Synchronic Variability and Diachronic Change in Basic Color Terms. **Language in Society**. 4: 257-270.
- Kay, Paul; & McDaniel, Chad K. (1978). The Linguistic Significant of the Meaning of Basic Color Terms. **Language**. 54(3): 610-646.
- Kay, Paul; et al. (2009). **The World Color Survey**. Stanford: CSLI Publications. Leech, Geoffrey. (1981). **Semantic: The Study of Meaning**. 2nd ed. New York: Penguin.